

Pärlugglefångstens utveckling på Valsörarna

JAN HÄGG

Översättning: Anette Bäck, Anja Sjöholm, Anna Källberg

Artikeln (på finska) finns på OAs hemsida www.oa.fi

Valsörarna är känd som en plats genom vilken pärlugglan migrerar under hösten, ibland i rikliga mängder. Artens flytt genom området har gett goda förutsättningar att undersöka den och fågelstationen har redan lång tradition av detta. De årliga undersökningarna som genomförs i dag har rötter från slutet av 1970-talet. Innan dess påträffades arten endast sporadiskt i området. Tidigare hade det dock observerats fåglar som vilat dagtid på ön och några sena kvällar hade också observatörer lyckats locka fram enstaka fåglar genom att vissla. Tecken på artens vandring fanns alltså synliga redan tidigare.

I samband med ringmärkning av småfåglar hösten 1976 under ledning av Sakari Pohjola, noterades vid sidan av småfågelfångsten också sju pärlugglor, av vilka en del fastnade i näten. Då väcktes idén att det vore möjligt att fånga ännu fler genom att aktivt locka dem till stationen. Det första steget mot fångst av pärlugglor hade tagits.

Pärlugglefångsten inleds

Ett år senare, hösten 1977, inledde Pohjola, då fortfarande aktiv ringmärkare på ön, den första pärlugglefångsten. I en aldunge i närheten av stationen spändes nät upp i tre rader bakom vilka man under natten satt och försökte härma pärlugglans läte. Som hjälpmedel för att locka ugglorna användes bland annat lergökar, vilket underlättade arbetet jämfört med att locka enbart genom att vissla med munnen. Resultaten var mycket goda för denna tidsepok; hösten 1977 lyckades man märka 112 pärlugglor under perioden 22.9–14.10. Enbart under höstens bästa natt (30.9), då fångsten pågick hela natten, fick man 44 individer i näten.

Foto: Christer Hangelin.

Fångsten effektiveras

Följande år, hösten 1978, användes för första gången i stationens pärluggle-fångst bandspelare som hjälpmedel för att locka arten i näten. Man hade då tre nät i användning och antalet fångstnätter uppgick under hösten till 19. Resultaten var återigen utmärkta; totalt 291 fåglar ringmärktes på stationen under hösten. Under den bästa kvällen och natten i september (25.9) var resultatet av ringmärkarnas aktiva nattvak totalt 59 fångade och ringmärkta pärlugglor. I stationens observationsdagbok noterades bl.a. följande om den storslagna flyttningsnatten: »*Todellista pöllöilyä: klo 21.00 mennessä 9, 22.00 mennessä 18, 23.00 27, 24.00 34, 4.30 59. Sähköä voitiin käyttää lähes 24.00 asti, patterit toimivat 3.30 asti ja kukkopillillä napattiin loput. Sää oli unelma: viileä, täysin tuuleton ja melkein selkeä, yön loppupuolella kuu valaisi mukavasti maisemaa.*»

Medsols från ovan:
Juha Lehtinen och
en pärluggla som
hittats i omgiv-
ningen vid fyren
11.5.1975.

Sakari Pohjola och
Timo Hurme på
fågelstationens trappa september
1976. Fotografier: Christer Hangelin.
Lergöken som användes på fågel-
stationen under de första åren.
Foto: Jan Hägg.

Bakslag

År 1979 gick däremot ringmärkningen inte riktigt enligt planerna. Pohjola hade då inte möjlighet att ta sig ut till ön och höstsäsongens pärlugglefångst utfördes enbart av Pekka Puhjos grupp under en vecka i början av oktober, med resultatet att man under fem nätter i rad ringmärkte totalt 126 individer. Resultaten från den korta perioden var mycket goda. Säsongens fångstiffror skulle naturligtvis ha varit avsevärt större om fångstperioden hade varit längre. I ett brev till Tuukka Pahtamaa i oktober -79 berättade Pohjola att »*Valassaarilla on nyt rengastettu 3 vuoden aikana 529 helmipöllöä, joten kyllä se vaan Suomen parhaita pöllöpaikkoja on.*». Meningen var att återkomma hösten -80 för att fånga pärlugglor, men på grund av Pohjolas plötsliga bortgång († 7.11.1979, f. 27.6.1924) flyttades ansvaret för ringmärkningen över på andras axlar. Arvet fortsatte dock att leva. Pohjola blev den som inledde

23/9 -77 jatk.

<i>Gavia ardeas</i>	yht. 44	tasaisesti kl.7.00-10.00 W-puolitse SSN 38,E-puolitse 6,tav. 3-4 parvissa, suurimmat 6 ja 7 yks. Tunnistettuja Garc 24 ja Gate 3
<i>Phalacrocorax carbo</i>	1	kan Hällkallanin ohi S
<i>Buteo lagopus</i>	2	asmup. kaarrellen NW, Ss
<i>Columba palumbus</i>	2	" Es
<i>Aegolius funereus</i>	20	semulla verkosta aseman edustelta 1 ja houkuttelun avulla ilta+yöstä peräti 19 joista 2 kontrollia: Syksyn ensimmäiset havaitut vaikka aikai- semmin syksyn mittaan lähes joka ilta+yö yritetty lajia houkuttella eskin.
<i>Dendrocygna major</i>	2	SE Ss
<i>Picoides tridactylus</i>	2	nearasta Es, toinen rengastettiin
<i>Pica pica</i>	1	Kummelskär
<i>Nucifraga caryocatactes</i>	1	ruokaili Ks:n rannalla
<i>Regulus regulus</i>	70	koivukujalla 60 yks. parvi
<i>Parus ater</i>	+2	Es ja Ss:llä lauleleva, syksyn ensimmä.

Ur observationsdagboken, 23 september 1977. Foto: Jan Hägg.

ringmärkning av pärlugglor på Valsörarna och många andra kom att ivrigt fortsätta det arbete han lämnade efter sig.

Toppåren

1980-talet var guldåldern för fågelstationsverksamheten. Stationen var under ett flertal år väl bemannad på vårarna och höstarna och flera aktiva fågelentusiaster var med i observationverksamheten. Under denna period på Valsörarna kulminerade även pärluggleringmärkning. Närmare ett tjugotal olika ringmärkare deltog i höstfångsten under årtiondet och av dessa deltog hälften (8) minst två fångstsäsonger. För fyra av ringmärkarna fortsatte den aktiva verksamheten även under följande årtionde.

På 80-talet höll fångstverksamheten på att ta form. Bandspelaren som användes för att locka arten var redan i regelbunden användning och antalet småfågelnät som användes på fångstplatsen var t.o.m. uppe i sju stycken under toppåren. Fångstperioden var även under flera år en månad lång,

1980-talet omfattade flera år med utmärkta resultat. Pärlugglans bästa och mest minnesvärda höstflyttningar observerades bl.a. åren 1980 (278 ringm.), 1986 (348 ringm.) och 1989 (242 ringm.). Samma år ägde naturligt nog även de bästa fångstnätterna rum: 53 individer i näten 27.9.86, 57 ind. 5.10.86, 50 ind. 26.9.89 och 53 ind. 4.10.89. I slutet av årtiondet hade redan 2 250 pärlugglor blivit ringmärkta, varav 1 711 individer på höstarna under 80-talet.

Trots den lilla aktiva gruppens arbete uppnåddes inte motsvarande mängder vandrande pärlugglor under 1990-talet som under toppåren. Endast åren 1990, 1995 och 1997 översteg man i ringmärkningsresultaten 100 individer (respektive årens siffror 137, 126 och 184). Under 1990-talets livligare fångstnätter fångades dock, som under toppåren, drygt 50 pärlugglor under en natt.

De bästa nätterna: 54 individer i nätet 2.10.95 och 51 ind. 29.9.97. I slutet av årtiondet hade pärluggleringmärkningarna kommit upp i 3 151, varav 901 under 90-talet.

Efter det sämre 1990-talet fick man åter se aktivare →→

från mitten av september till mitten av oktober, så att den väl täckte tidpunkten för artens huvudflyttning.

Fångstverksamheten avtar

Vid 1990-talets början hade uppföljningen av pärluggleflyttningen redan blivit en etablerad del av höstens fågelstationsverksamhet. Ringmärkarnas antal hade dock minskat sedan 1980-talets toppårtionde. En del av den äldre generationen fågelentusiaster och tillfälligt verkande ringmärkare hade efter hand övergett fångstverksamheten. Under 90-talets höstfångster deltog totalt endast tolv ringmärkare, varav åtta deltog i fångsten under minst två olika år.

Ringmärkningsansvaret vilade fortfarande endast på axlarna av ett fåtal. För fångsterna på årtiondets första halva ansvarade huvudsakligen fyra ringmärkare, vilka dock hade börjat sin aktiva fångstverksamhet på ön redan i mitten eller slutet av 80-talet. Fram till slutet av 90-talet hade även två av dessa fallit bort. Under årtiondet kom bara en ny aktiv ringmärkare. I slutet av decenniet låg ansvaret för pärlugglans ringmärkning endast hos tre aktiva ringmärkare.

Nya idéer

2000-talets början upplevde en liten vitamininjektion inom kretsen av aktiva ringmärkare. Då tillkom två nya uggleringmärkare för att komplettera den annars så lilla gruppen. Dessutom fick man i mitten av årtiondet ytterligare två nya ring-

Tabell 1. Bästa fångstnätterna på Valsörarna (nätter med minst 50 fångade individer).

Datum	Ringm.	Kontr.	Summa	Ringmärkare
25.9.78	59		59	S. Pohjola
5.10.86	55	2	57	J. Rajander
6.10.79	55		55	P. Puhjo
2.10.95	49	5	54	M. Hänninen
27.9.86	53		53	J. Rajander
4.10.89	48	5	53	G. Stara
29.9.97	44	7	51	M. Hänninen
26.9.89	44	6	50	R. Jakobsson

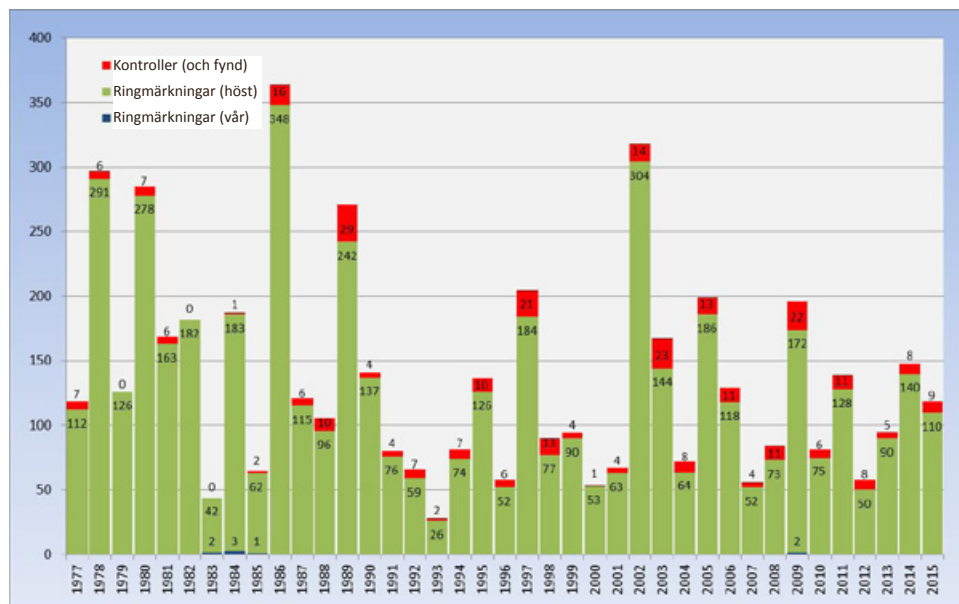
Källa: Ringmärkningsbyrån och stationsdagböcker

märkare. Fastän stationen i början av 2000-talet fick fyra nya ringmärkare, lämnade lika många verksamheten under samma tid. Som mest under den tioåriga perioden fanns det ändå nio nattliga ringmärkare, av vilka åtta deltog i fångstverksamheten under åtminstone två olika år. I slutet av årtiondet vilade ugglefångsten på tre aktiva fågelentusiasters ansvar.

Under 2000-talet hade det inte skett förändringar i själva fångstmetoderna, men däremot en aning i rekvisitan. Man hade under alla årtionden känt till de störningar som rävarna och mårdhundarna som levde på ön orsakade för nät-fångsten och som värst utgjorde de ett veritabelt hot mot ugglorna som hängde i näten. Det här problemet löstes i början av årtiondet effektivt med ett så kallat »rävnät». Det var fråga om ett stormmaskigt skyddsnät som Sakari Ikola († 26.8.2006, f. 15.9.1958) tagit med till fågelstationen. Nätet, som var orangefärgat och ungefär en meter högt, lades

höstvandringar. Under fem höstar (2002, 2003, 2005, 2006 och 2009) överskred man över hundra märkta individer (motsvarande antal 304, 144, 186, 118 och 172). Toppåret 2002 upplevde man 2000-talets aktivaste ringmärkningsarbete. Man fångade då den 7.10 totalt 48 pärlugglor. I slutet av årtiondet hade man på Valsörarna ringmärkt 4 382 pärlugglor, av vilka 1 229 ringmärkts under 00-talets höstar.

Ringmärkning av pärlugglor på Valsörarna: kontroller och fångster 1977–2015.

runt nätplatsen under fångstperioden för att skydda fågel-
näten. Nätet konstaterades mycket effektivt hålla rävarna
och mårhundarna borta från fångstplatsen.

En liten grupps verksamhet

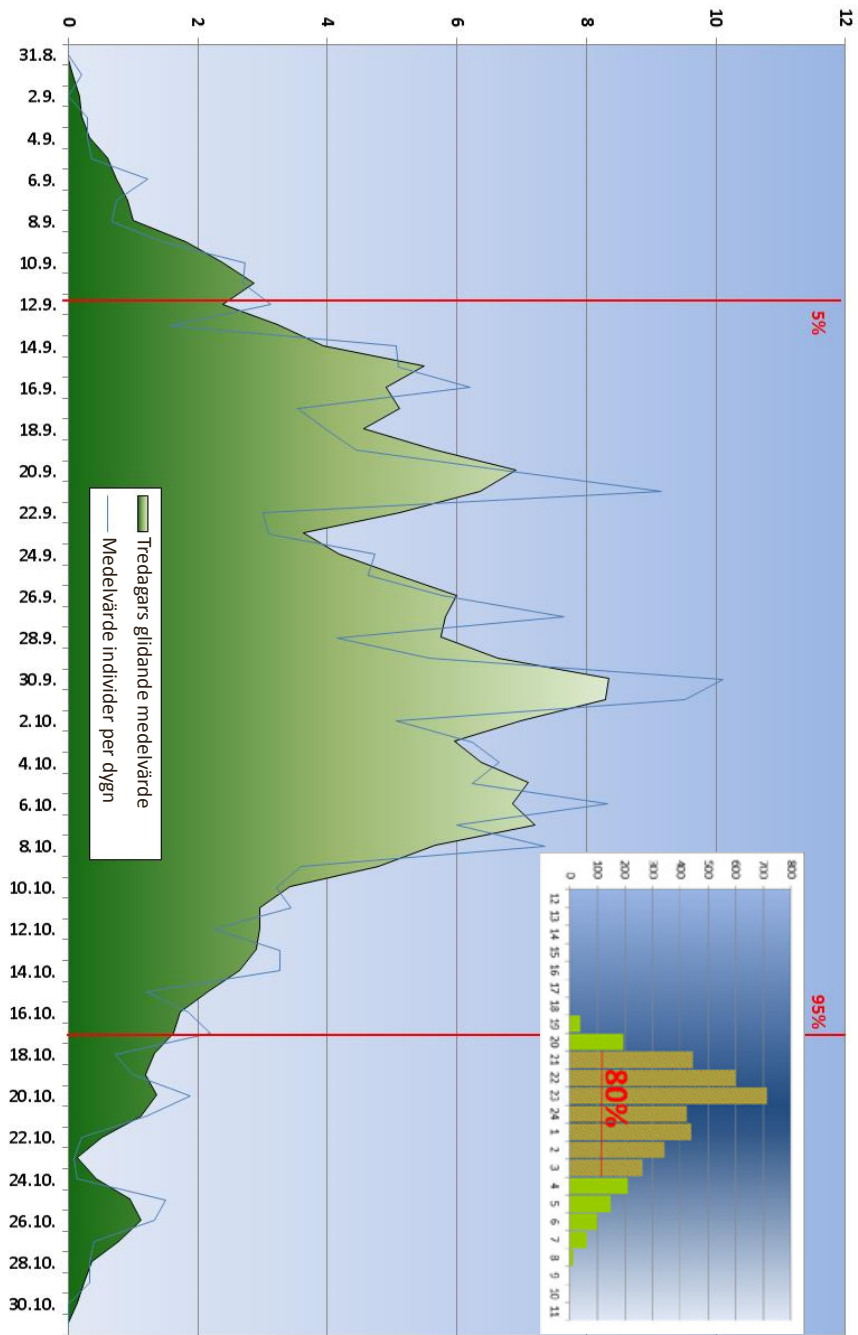
Vi har nu nått fram dryga hälften av 2010-talet. Under tids-
perioden 2010–2015 fick vi två nya ringmärkare till statio-
nen, vilket är mer än önskvärt för att säkra verksamheten
med ringmärkningen av pärlugglor, eftersom verksamheten
under de första åren av perioden vilade på tre ringmärkares
axlar. Nu under de senaste åren har ringmärkningsverksam-
heten skötts och planerats av fem aktiva pärluggleringmär-
kare. Av dessa aktiva är den mest meriterade Tuija Wärén,
som från år 1984 har arbetat med pärlugglorna på stationen
redan under 26 höstar! Vid slutet av år 2015 hade hon ring-
märkt totalt 572 pärlugglor på Valsörarna.

Efter de första åren av pärlugglefångst hade det under
årtiondena inte skett så stora förändringar i själva fångst-
tekniken. Under åren hade ringmärkarna under fångsten, vid
sidan om småmaskiga småfågelnät, testat något större trast-
nät och ännu mer stormaskiga rovfågelnät. I rovfågelnäten
fastnade och trasslade pärlugglorna in sig ordentligt, vilket
fördröjde lösgörandet av fågeln. Trastnäten var de ojäm-
förligt effektivaste då ugglorna fastnade i dem mycket väl
men problem uppstod närmast de brådaste fångstnätterna
då man inte hade den extra tiden till övers som behövdes
för lösgörandet av fåglarna. Småfågelnäten var inte lika ef-
fektiva som trastnäten men de konstaterades fungera bäst på
Valsörarna då det i allmänhet gick snabbt att lösgöra fåg-

Nästa sida: Fångststatistik för pärlugglor på Valsörarna 1977–2015
(n=3 995). *Stora diagrammet:* Datum (x-axeln), antal fångade
individer (y-axeln). 90 % av individerna har fångats mellan 12.9 och
17.10. *Lilla diagrammet:* Klockslag (x), antal fångade individer (y).
Cirka 80 % av individerna har fångats mellan kl. 21 och 03.

Pärlugglornas vandring
varierar mellan höstar och
mellan år. Variationerna
har varit stora också mel-
lan 2010-talets år. Under
årtiondets första hälft
ringmärktes över hundra
individer under tre år:
2011 (128), 2014 (140) och
2015 (110), men under
tidsperioden 2010–15
kom man inte upp till
40 individer per natt
under ett enda år.
I slutet av 2015 hade man
ringmärkt totalt 4 975
pärlugglor. Antalet inne-
fattar de fyra tidigaste
ringmärkningarna
gjorda innan 1977
(1955 2r och 1968 2r).
Under de senaste 20 åren
vet man att pärluggle-
populationerna minskat
snabbt, vilket kan ses
i Valsörarnas material
bl.a. som färre ringmärk-
ningar och ett lägre antal
fångade individer under
toppår. Återstår att se om
man någonsin i framtiden
når upp till toppårens
vandringar och mängder.

Tid för pärlugglornas vandring på Valsörarna 1977–2015

larna ur dem. Dessutom var de ugglevänliga och orsakade i praktiken inga förluster till exempel i form av försträckta vingar. Nuförtiden har antalet småfågelnät på nätplatsen stabiliserats till 6–7 stycken niometersnät, vilka spänns upp längs kanterna av den öppna platsen så att ljudattrappen är i mitten. Det »rävnät» som togs i bruk i början av millenniet och som skyddade mot räv och mårddhund, var i regelbundet bruk många år men under de senaste åren har detta specialnät inte använts så mycket. Orsakerna är att nätet är arbetskrävande att sätta upp och montera ner samt att det så småningom gått sönder. Medan fångsttekniken på stationen har förblivit nästan densamma från år till år har man upplevt avsevärda förändringar vad gäller användbarheten av övrig utrustning vid decennieskiftet. Man hade redan under årtionden fått ström från den närliggande sjöbevakningsstationen. De kassettpelare som hade använts hade under årtiondena bytts ut mot mikrohifistereon, från vilken ugglehoandet som fanns på kassett eller cd-skiva transporterades via högtalkarkablar till högtalaren vid nätplatsen.

Efter att den officiella verksamheten vid sjöbevakningsstationen hade avslutats år 2009 förändrades situationen då strömtillförseln till stationen upphörde följande år i början av juli. Man blev tvungen att till hösten 2010 skaffa solpaneler för att producera ström för attrappfångsten. Som reservkraft anskaffades senare på hösten en bensindriven generator som komplement till panelerna, varefter strömmen räckte någorlunda till stationens ringmärkningsverksamhet och belysning. Med den stationära ackumulatorförsedda solpanelen kopplad till stereon som från tidigare fanns på stationen fortsatte man de följande åren.

Den kanske intressantaste förnyelsen under senaste tid i fångstverksamheten upplevdes under år 2014. Då anskaffades en Kinter MA-600-mini-förstärkare (en usb-spelare) med ackumulator, försedd med en transportabel 30W solpanel med vilken man ersatte behovet att dra högtalkarkablar från

Tabell 2. Ringmärkare som varit länge aktiva på Valsörarna (deltagit över tio år i ringmärkning av pärlugglor).

Ringmärkare	Nr	Hemort	Börjat år	Senaste fångstår	Fångstår
Tuija Warén	826	Molpe	1984	2015	26
Gunnar Stara	860	Pietarsaari	1986	2005	14
Jan Hägg	2769	Pietarsaari	2001	2015	13
Mikko Hänninen	2574	Kauhava	1994	2005	11
Pekka Peura	2900	Vaasa	2006	2015	10

Pärluggla. Foto: Jan Hägg.

fågelstationen till nätplatsen. Att nästan årligen reparera högtalarkabeln som raven gnagt på hade äntligen förpassats till historien.

En brokig skara ringmärkare

Vid slutet av år 2015 har den planenliga pärlugglefångsten på Valsörarna redan pågått i 39 år. Under den tiden har sammalagt 35 olika fågelentusiaster ringmärkt arten på området. Utmärkande för enskilda ringmärkare har varit att de infångat pärlugglor under endast ett år (15 personer) eller under två år (6 personer). De som har deltagit under många år är klart färre.

De långvariga, det vill säga de fågelentusiaster som har ringmärkt på stationen minst tio år, uppgår till endast fem och av dessa är endast tre fortfarande aktiva. Dessa fem personer som har idkat fångst längst på stationen står för nära hälften av alla pärluggleringmärkningar. En stor andel av de infångade pärlugglorna inom området har alltså tagits om hand av dessa personer. Enligt statistiken är Tuija Warén absolut fångstdrottning (26 fångstår på stationen) och nuvarande fångstkung för ännu någon tid framöver är Mikko Hänninen (652 ringmärkninär på stationen).

De kommande åren visar när och vem som tar nästa titel som fångstkunglighet, för ringmärkningen på stationen fortsätter.

Tack

Färdigställandet av historiken över pärlugglefångsten har varit en fascinerande process. Mycket förblev säkert ännu osagt men man måste ju börja någonstans. Ett speciellt tack till Christer Hangelin, vars förtjänst det är att tanken på att skriva ner bakgrunden till pärlugglefångsten mognade från idé till färdig text. Förutom bakgrundsinformation gav han även goda råd angående innehållet. Tuukka Pahtamaa gav värdefull information om begynnelskedet av ugglefångsten. Tack även till Gunnar Stara som länge varit stationsskötare och som berättade intressanta historier från gångna fångstår och samtidigt gav rikligt med bakgrundsinformation från fångstens begynnelskede och mellanskede. Tack förtjänar också alla personer som arbetat med att fånga in ugglor vid stationen. Seppo Niiranen från Ringmärkningsbyrån sökte fram deras resultat från ringmärkningsdatabasen. Sist men inte minst ett särskilt stort tack till Mikko Hänninen som gett nödvändig tilläggsinformation och som kommenterat historiken, för han introducerade mig i pärlugglornas fascinerande värld och lärde mig hemligheterna med ringmärkningen. På den vägen är jag ännu. Tack.

Referenser

- Hangelin, C. 2015: Muntlig kommunikation 12.3.2015 och 2.12.2015.
- Hildén, O. 1991: Valsörarnas häckfåglar år 1990. *OA-Natur* 8: 15–27.
- Hildén, O., Hurme, T. & Taxell, C.G. 1979: Häckfågelstudier och sträckobservationer på Valsörarna. *Österbotten* 1978: 5–119.
- Hägg, J. 2010: *Valassaaret* 2010. Rapport. Opublicerad sammanfattning av rapporten Valassaaret 2010 – Miehitys ja havainnot.
- Hägg, J. 2014: *Valassaaret* 2014 – *Miehitys ja havainnot*. Rapport.
- Hänninen, M. 2015: Personlig kommunikation 13.10.2015.
- Pahtamaa, T. 2015: Personlig kommunikation 8.3.2015.
- Ringmärkningsbyrån, Niiranen, S. 2015: Personlig kommunikation 17.3.2015 och 25.11.2015.
- Stara, G. 2015: Personlig kommunikation 10.3.2015 och 24.3.2015.
- Stara, G. & Taxell C.-G. 1987: Fågelstudier på Valsörarna 1979–1984. *Österbotten* 1985–1986: 76–103.
- Taxell, C-G. 1977: *Valsörarna* 1977. Årsrapport. Ostrobothnia Australis.
- Taxell, C-G. 1978: *Valsörarna* 1978. Årsrapport. Ostrobothnia Australis.
- Taxell, C-G. 1979: *Valsörarna* 1979. Årsrapport. Ostrobothnia Australis.
- Valsörarnas fågelstationsdagböcker och stationsblanketter
- Valkama, J., Saurola, P. Lehikoinen, A., Lehikoinen, E, Piha, M., Sola, P. & Velmala, W. 2014: *Suomen Rengastusatlas*. Del II. Luonnontieteellinen keskusmuseo ja ympäristöministeriö, Helsinki.
- Österblad, L. 1968: Valsörarna – ett paradiset för fåglar och forskare. *Österbotten* 1968: 7–38.